

Három magyar edző az európai futballban

Lüke, Csili és a táncmester

Real Madrid, Benfica, Inter – manapság elképzelhetetlennek tűnik, hogy magyarok e nagy európai klubok közelébe kerüljenek. Pedig évtizedekkel ezelőtt nemcsak játékosaink szerepeltek ezekben a sztár csapatokban, hanem magyar edzők irányításával értek el számottevő sikereket.

■ Magyarország az osztrák–magyar rivalizálás és az FTC–MTK-párharc eredményeként 1919-re Európa legjelentősebb futballnagyhatalmainak egyikévé vált. Nemcsak a játékosok egyéni kvalitásai voltak kiválóak, az MTK-nál a „Duna menti iskola” alapjait lerakó Jimmy Hogan a korszak legmodernebb játékrendszerét hozta létre. Labdarúgóink azonban exportképes tudásuk birtokában a kontinens egyik legszegényebb nagyvárosában játszottak. Így 1919-től kezdve, a több nyugati országban ekkoriban kialakuló futballgazdaság jelentős szívóhatására, labdarúgók tucatjai hagyták el Budapestet. Eleinte főként Bécsbe távoztak a vándorok, majd Csehországot és Olaszországot vették célba – a húszas évek közepén már több mint száz egykori élvonalbeli magyar labdarúgó játszott és többtucatnyi edző dolgozott külföldön.

A század első évtizedeiben a futball a budapesti kispolgárság sportja volt, ami társadalmi beágyazottságát is meghatározta: a húszas évek végéig a válogatottban pályára lépő labdarúgók negyede és neves edzőink közül is több volt zsidó származású. A legsikeresebb pályát közülük Hertzka Lipót, Weisz Árpád és Guttmann Béla futotta be.

Út a kispadig

Három főhősünk élete – bár több rokon vonás és állomás található pályájukon – csupán rövid ideig keresztezte egymást.

A családi körben Lükének becézett Hertzka Lipót 1893-ban született Bécsben, a sportsajtóban is gyakran Csilinek említett Weisz Árpád három évvel később Solton, a legfiatalabb, Guttmann Béla pedig 1899-ben, Budapesten. Edzőként sosem kerültek egymással szembe, viszont fiatal játékosként voltak közös csapa-



HERTZKA LIPÓT

taik. Guttmann a világháború alatt igazolt Kőbányára a vasutas Törekvéshez, Weisz Árpád nevelőegyesületéhez. De legfeljebb 1920 tavaszán, néhány meccsen játszhattak együtt, hiszen Weisz csak 1919 végén tért haza a hadifogságból. Guttmann hamarosan továbbállt az MTK-hoz, s bár a válogatottban is bemutatkozhatott, a kontinens egyik legerősebb csapatában nem sok lehetőséget kapott. 1922-ben a bécsi Hakoah játékosa lett, 1925-ben tagja volt az első osztrák profi bajnokságot elhódító cionista klubnak. Kiválóan élt Bécsben, tánciskolája volt – nyilatkozatai alapján nehéz eldönteni, hogy a futball vagy inkább a tánc volt az élete –, mégis, a Hakoah 1926-os amerikai túrája után a New York Giantshez szerződött.

Hat évet töltött a tengerentúlon, majd miután a gazdasági válságban elvesztette jelentős vagyonát, zugkocsmája is tönkrement, hazatért Európába, és 1933-ban a Hakoah edzője lett.

Guttmann-nal még játszhatott az MTK-ban és nagyjából vele egy időben hagyhatta el Magyarországot Hertzka Lipót is – a feltételes mód indokolt, hisz játékos-pályafutásáról szinte semmit sem tudunk. Az MTK-ból valószínűleg a húszas évek elején igazolt a német Essener TB csapatához. A Ruhr-vidéki klub 1922 decemberében két barátságos meccset játszott San Sebastianban a Real Sociedad vendégeként, Hertzka pedig Baszkföldön maradt, és 1923-tól már edzőként irányította a klubot.

Weisz maradt legtovább Magyarországon. Hatszoros válogatottként, 1923 nyarán igazolt a magyar labdarúgók legkedveltebb külföldi klubjához, a Makkabi Brnóhoz. Innen a Padovába, majd 1925-ben a milánói Interhez vezetett az útja. De nem volt igazán sikeres a játékos-pályafutása, rövid ideig az Alessandriánál volt segédedző, majd 1926-ban, 30 éves korában ült le a milánói kék-feketék kispadjára.

A Real Madrid első bajnoka

1923-ban Hertzka Lipót átvette a Real Sociedad csapatának irányítását, így – Pozsonyi Imre barcelonai szerepvállalását megelőzve – ő lett az első magyar edző Spanyolországban. 1925-ben a regionális pontvadászat élén végeztek (a spanyolok csak 1929-től rendeztek országos bajnokságot), 1926-ban már az ország egyik legerősebb klubja, az Athletic Bilbao szerződtette. Két évet töltött új csapatánál, majd a Sevillához távozott, rá egy évre megnyerték a másodosztályú bajnokságot. 1930-ban Santiago Bernabeu vitte a Real Madridhoz. Első idénye végén csak hatodik lett a csapat, 1932-ben viszont Hertzka vezetésével – korábbi csapata, a Bilbao szériáját megszakítva – első bajnoki címét szerezte meg a Real Madrid. A világhírű Zamorával a kapuban egyetlenként végeztek az élen, ami máig spanyol rekord – Hertzkát mégis elküldték. Valószínűleg azért, mert nem volt tekintélye a játékosok

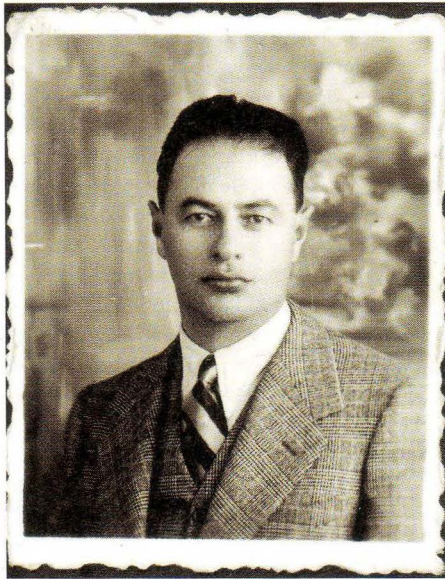
előtt, a feszült öltözői hangulattal magyarázható, hogy amikor a játékosokkal közölték menesztése hírét, örömben ugrálni, kiabálni kezdtek, Hertzka mozdulatait utánozták, és magyar származásán (!) gúnyolódtak.

Úgy tűnt, leáldozott a szerencséje, a bajnok Hertzka a harmadik ligában, a Hercules Alicanténál kötött ki. 1934-ben feljutottak a második ligába, ő pedig továbbállt a szintén másodosztályú Granadához. Kis híján kiestek a harmadik ligába, így alig egy év után, 1935 végén elkészült a klubtól.

Valószínű, hogy Hertzka a polgárháború elől menekült Lisszabonba, ahol újra felragyogott a csillaga: 1936 őszén a bajnoki címvédő Benfica edzője lett. Hertzka irányításával a klub megszerezte második, majd 1938-ban harmadik aranyérmét is. Kis híján sikerült triplázni, de 1939 tavaszán a Porto elleni meccsükön a bíró nem adta meg a lisszaboniak győztes gólját. Ezzel Siska Mihály Portója lett a bajnok, Hertzkát pedig nyolc évre Biri János váltotta a Benfica kispadján. Portugáliában magyar „edzőuralom” volt ekkoriban: Hertzka 1942-ben Siskát váltotta a Porto kispadján, majd 1945-ben Szabó Józsefnek adta át helyét – aki ezt megelőzően nyolc évig edzette a Sporting Lisszabont. 1947-ben „visszavette” Biri Jánostól a Benficát, és csak rosszabb gólarányuknak köszönhetően, hogy lecsúsztak a bajnoki aranyról. De Hertzka ekkor már betegeskedett, 1948-ban Montemor-o-Novóban telepedett le, a kisvárosban hunyt el 1951-ben. Halálakor a portugál rádió megszakította adását, így emlékezve arra az edzőre, aki összesen hét szezonon keresztül irányította a portugál futball két kiemelkedő klubját. Hogy Magyarországon valamelyest ismert a neve, mindenekelőtt felesége keresztfiának, Farkasházy Tivadarnak köszönhető (akinek segítségéért a szerzők ezúton mondanak köszönetet).

Az olasz tanító

A két világháború között külföldön magyar edzők legnagyobb számban Olaszországban dolgoztak, s nagyban hozzájárultak az olasz futball látványos megerősödéséhez. Amikor 1934-ben, a Mussolini számára kiemelkedően fontos hazai rendezésű tornán megnyerték első világbajnoki címüket, az első osztály 18 csapatából 12-nek volt magyar edzője. Közülük a legsikeresebb az a Weisz Árpád volt, aki némi „helyzeti előnnyel” érkezett Olaszországba, hiszen 1915-től négy évet töltött olasz fogságban, így tökéletesen beszélte a nyelvet. 1920 és 1943 között 25 bajnokot avattak Olaszországban, az olasz Carlo Carcano (Juventus) és az osztrák Hermann Felsner (Bologna) négy-négy bajnoki címet nyert csapatával, őket követi Weisz, aki a Bolognával kétszer, az Internazionaléval pedig egyszer végzett az élen.



WEISZ ÁRPÁD

Weisz 1926-ban ült le a milánói Inter kispadjára, és rövid megszakítással 1933-ig irányította a lombardiai csapatot (a klubot ekkoriban az egykori milánói püspök, Szent Ambrus után Ambrosianának nevezték, mivel a fasiszta párt nem tolerálta a nemzeti jelleget kevésbé visszadadó elnevezést). Weisz csupán 34 éves volt, amikor az Inter 1930-ban az irányításával bajnokságot nyert, máig ő a legfiatalabb, olasz bajnoki címet szerző edző. Ő állította a felnőttcsapatba az alig húszéves Giuseppe Meazzát, aki hamarosan az olasz futball első szupersztárjává vált. Ekkoriban jelent meg Aldo Molinarival, az Inter sportigazgatójával közösen jegyzett nagy hatású, *Il giuoco del calcio* című szakkönyve is, amelyhez az olasz válogatottat kétszer is világbajnoki címhez segítő szövetségi kapitány, Vittorio Pozzo írt előszót.

1935-ben Bolognába szerződött, ahol minden feltétel adott volt a sikeres szerepléshez: Weisz pedig beváltotta a hozzá fűzött reményeket. A Bologna – megtörve a Juventus öt éve tartó egyeduralmát – 1936-ban és a 1937-ben is a bajnokság élén végzett. Weisz a csúcsra ért, a második bajnoki cím után a párizsi világkiállítás alkalmából megrendezett nemzetközi labdarúgó torna döntőjében a Bologna 4:1 arányban múlta felül az angol Chelsea-t. A csapat lendülete mégis megtört, 1938-ban csak a bajnokság ötödik helyét szerezték meg. Weisznek már csak hónapjai voltak hátra a csapat kispadján,

a szakításnak azonban nem szakmai okai voltak. 1938. október 16-án a Bologna legyőzte a Viola József edzette Laziót, Weisznek azonban a faji törvények miatt el kellett hagynia csapatát, majd Olaszországot is, így már csak külföldről tudhatta meg, hogy 1939-ben a Bologna ismét bajnok lett. Rövid és sikertelen franciaországi kitérőt követően elfogadta a holland kiscsapat, a Dordrecht invitálását, és családjával együtt Hollandiába költözött. Az ország náci megszállása után már nem volt hová menekülnie, 1942-ben a Weisz család a Gestapo fogságába esett. Feleségét és két gyermekét még ugyanabban az évben, Weisz Árpádot 1944-ben gyilkolták meg Auschwitzban. Tiszteletére a Bologna 2009-ben, az Inter 2012-ben avatott a stadionjában emléktáblát. 2015-ben szülővárosában, Solton is – melynek 2013 óta díszpolgára – emléktáblát kapott. Azonban e táblánál is ismertebb tette az edző nevét a 2013 januárjában rendezett Inter–Bologna-kupamérkőzés. A két csapat közös kampányt indított az olasz stadionokban tapasztalható rasszista megnyilvánulások ellen, a játékosok Weisz feliratú mezben vonultak a pályára.

A legnagyobb magyar edző

Guttman Béla 1933-ban a Hakoah Wiennél kezdte edzői pályafutását, 1938-ban szerződött Újpestre. 1939-ben bajnoki címet és Közép-európai Kupát nyert csapattal, származása miatt azonban vissza kellett vonulnia az edzősködéstől. A német megszállás után Újpesten bújtatta katolikus felesége, a lakás, illetve a forgalmas fodrászsalon biztonságos rejtekhelynek bizonyult. Guttman azonban nehezen bírta egy helyben maradni, többször került a nyilasok karmai közé, de mindig ki tudták menteni vagy el tudták menekülni.

A háború után Temesváron, majd a Vasasnál, Újpesten és Kispesten dolgozott. Utolsó állomá-

sáról viharos körülmények között távozott. 1948 őszén Győrben játszott a Kispest, Guttman le akarta hozni egyik játékosát, a csupán 21 éves Puskás azonban rászólt társára, hogy maradjon a pályán, ő pedig az ifjú sztárra hallgatott. Guttman a mérkőzés után azonnal lemondott, s Puskás hiába kért bocsnatot, nem maradt Kispesten. 1949-ben aztán másodjára, immár végleg elhagyta az országot, 1953-ban egy igazi sztár csapat, az AC Milan vezetését vette át.



GUTTMAN BÉLA A BENFICÁBAN

Az 1956-os forradalom után csatlakozott a Honvéd Nyugat-Európában maradt, majd dél-amerikai turnéra induló gárdájához. A São Paulóhoz szerződött, tevékenysége nagymértékben hozzájárult a brazil labdarúgás fejlődéséhez, ugyanis előszeretettel alkalmazta az Aranycsapatnál kidolgozott, de még újdonságnak számító 4-2-4-es játékrendszert. 1958-ban visszatért Európába, bajnoki címhez segítette a Portót, majd átszerződött a rivális Benficához. Ahogy Weisz Meazzát, Guttmann Eusebiót fedezte fel; a nem kis részben a gyarmatokról származó tehetséges, fiatal játékosokkal felálló Benfica a magyar edző irányításával két BEK-trófeát, két bajnoki címet és egy portugál kupát nyert.

1961-ben Kocsis, Czibor és Kubala Barcelonáját, 1962-ben a Puskás és di Stefano nevével fémjelzett Real Madridot győzték le a döntőben. Puskás és Guttmann viszonya az ominózus 1948-as győri eset után tökéletesen rendeződött, de komoly tétmeccsen 14 év után most először találkoztak ellenfélként. Emléke-

zetes meccs volt, Puskás az első félidőben rúgott három gólt, a Benfica azonban végül 5:3-as győzelemmel ismét megnyerte a BEK-et. Az 1962-es döntő mégsem csak a nyolc gólról, hanem a „Guttmann-átokról” is emlékezetes. A győzelem után Guttmann állítólag extra prémiumot kért, amit a Benfica vezetősége nem volt hajlandó teljesíteni. Az edző ekkor „biztosította” a klubot arról, hogy nélküle száz évig nem nyernek BEK-et – a történet másik verziója szerint a Benfica soha többé nem hódít el semmilyen nemzetközi kupát. Tény, hogy az azóta eltelt 53 évben öt döntőt buktak el a BEK/BL-ben és hármat az UEFA-kupában/Európa Ligában...

Guttmann a pályán kívül előszeretettel tesztelte tudását és szerencséjét kaszinókban, kártyapartikon. Többnyire kiemelkedő fizetésért dolgozott, viszont nem hagyta, hogy a klubvezetők beleszóljanak munkájába – így azután sehol sem töltött sok időt a kispadon. Minden idők legsikeresebb magyar edzője bejárta a világot, tizenkét országban mintegy húsz csa-

patnál tucatnyi bajnoki és a kupaaranyat szerzett, szövetségi kapitányként a portugál és az osztrák válogatottat is irányította. „Ma 25 éves vagyok, talán még játszom három-négy évig, de a futball nekem nem életcél. Én komoly üzletember vagyok, nálam a futball egy-két év múlva csak tizedrangú kérdés lesz...” – nyilatkozta 1924-ben, de csak ötven évvel később, a Porto edzőjeként vonult vissza a sportágtól. Bécsben telepedett le, 1981-ben hunyt el az osztrák fővárosban. Sikeredzője tiszteletére a Benfica szobrot állított stadionja előtt, Portugáliában még képregényben is szerepelt.

Andreides Gábor
Gulyás Zsolt
Szegedi Péter

(A szerzők közreműködtek a „Futballmágusok és labdazsonglőrök itthon és a nagyvilágban. Magyar-zsidó labdarúgók, edzők és az elit futball” c. kiállítás létrehozásában. A kiállítás a Bálna Budapest 1. emeletén augusztus 16-ig tekinthető meg.)